

סמינר

"משואה לתקומה"

מכירת עין פרת, שלושת נופי פרת, מחזור ה'
תשע"ז 2018

תוכן עניינים

"ומי יודע אם לא-נחלי דמעותיהם
העבירוננו וביאוננו עד-הלם"
ח.נ ביאליק

3 עמוד	"מי אתה?"
4 עמוד	יום שלישי
5 עמוד	יום רביעי
6 עמוד	יום חמישי
7 עמוד	"עדיין"
8 עמוד	לו"ז שבת הורים
9 עמוד	יום ראשון
10 עמוד	יום שני
11 עמוד	יום שלישי
12 עמוד	יום רביעי
13 עמוד	לו"ז ערב יום העצמאות
14 עמוד	השם "ישראל"
15-32 עמודים	מילון מושגים

מי אתה? מתוך "עבר ועתיד" / אחד העם

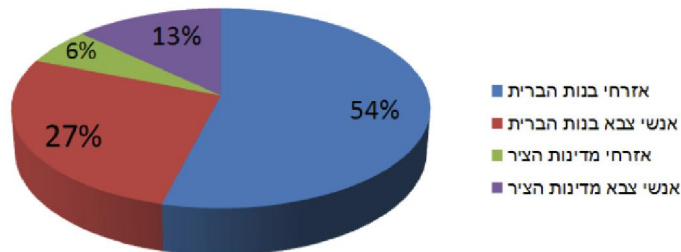
דמיין אדם שמתעורר בוקר אחד ואינו זוכר דבר. אדם זה אינו יודע דבר על עצמו, על משפחתו או על זהותו. הוא לא יוכל לענות לשאלה "מי אתה?", ולכן יחשב חסר זהות. זהותה של אומה מוגדרת באמצעות זיכרון העבר, וקשה לכנות קבוצת אנשים חסרי זיכרון משותף "עם" או "אומה". רעיון זה מתבטא היטב במאמר של אחד העם "עבר ועתיד":

"...מי הוא 'אני'? שאלה זו נשאלת וחוזרת ונשאלת בכל דור ומוצאה לה תשובה אחרת בכל דור, לפי מצב החכמה והפילוסופיה בקרבנו. ככה האמינו הפילוסופים בדור העבר, שמציאות ה'אני' בתור עצם שלם ויסודי היא אמת גלויה ומורגשת לכל ואינה צריכה לראיה, בעוד שפילוסופי דורנו ידברו על דבר 'התחלקות האני', על דבר 'אני כפול', וכדומה. אבל, מבלי לרדת עם הפילוסופים לעמקי תהום המטאפיסיקה, אפשר לאמר בלשון בני אדם, כי ה'אני' של כל איש הוא הסכום היוצא מחבור זכרוננו עם רצוננו, מהתאחדות העבר עם העתיד. ובאמת, כשאדם אומר 'אני', הרי אינו מכון לבו לשערות ראשו וציפורניו, שהיום הן כאן ומחר מתגוללות באשפה, ואף לא לידיו ורגליו ויתר חלקי אותו 'בשר ודם', הפושט צורה ולובש צורה, כי אם לרוח או הכוח הפנימי, המאחד באיזה אופן נסתר את כל הרשמים והזיכרונות של העבר עם כל החפצים והתקוות לעתיד ועושה מכולם יחד בריה אחת שלמה, אורגנית.

גם ה'אני' הלאומי של עם ועם היה לנושא חקירות דקות וסברות עמוקות. אבל גם פה הגיעו פילוסופים אחדים (י"ס מיל ורנן) לידי הכרה, שבעיקרו ויסודו אין המושג הזה אלא תערובת עבר ועתיד: זיכרונות ורשמים מצד אחד ותקוות וחפצים מצד אחר, האחוזים וקשורים אלו באלו ומשותפים לכל אישי העם..."

יום שלישי | 10.4

הרוגי מלחמת העולם השנייה 1939-1945

שעה	תוכן
7:00-14:00	פעילות בקהילה+ ארוחת צהריים
14:00-15:00	זמן ועדות
15:00-16:30	דוד נחמן- שיעור פתיחה
16:45-17:15	עמית- הסיפור של סבא
17:30-19:00	יהונתן טוקר- השואה: בגלל, בזכות, למרות
19:00-20:30	שיחים
20:30-21:30	ארוחת ערב ומקלחות
21:30-22:00	רותם- דילמות
22:00-23:00	תומר- שירי השואה

יום רביעי | 11.4

שעה	תוכן
6:45-8:00	אימון בוקר
8:00-9:00	ארוחת בוקר והתארגנות
9:00-10:30	יצחק וינקלר - עדות
10:30-10:45	מאיץ - עדי א
11:00-12:30	עידו רותם - נאציזם ומוסר אדם
12:30-13:30	ארוחת צהריים
13:30-15:30	ארז אשל
15:30-18:30	חלוץ ניקיונות לשבת
18:30-19:45	ארוחת ערב והתארגנות
20:00-21:30	טקס ערב יום השואה בנופי פרת
21:30-23:00	זיכרון בסלון - לימור ובית מדרש

נאציזם (קיצור של נאציונל-סוציאליזם) הוא שמה של

אידאולוגיה גזענית-לאומנית טוטליטרית שפיתחה המפלגה הנאציונל-סוציאליסטית (הנאצית) בגרמניה בשנות ה-20 וה-30 של המאה ה-20. האידאולוגיה הנאצית דגלה במשטר טוטליטרי-לאומני. היא כללה השקפה גזענית בדבר עליונותם של "גזעים" אנושיים מסוימים על פני אחרים, ודגלה בדיכוי והשמדה של בני אדם המשתייכים ל"גזעים נחותים"

(במיוחד יהודים וצוענים), לעומת שמירת ה"טוהר" של "הגזעים העליונים".

הסמל הנאצי - צלב הקרס

יצחק וינקלר - ניצול שואה, נולד ב-1934 בטופולצ'אני, סלובקיה, מתגורר כיום בירושלים. מנהל בית ספר בעגרו.

יום חמישי | 12.4

יום השואה

-משמר עם מחזור ג'-

21:00-22:15

שיעור עם שירה מלכיאור

22:15-22:30

ניגונים

22:30-0:00

מרים גוטליב- משפט אייכמן
והחוק הפולני

0:30-1:15

שובר שגרה של רביד

1:15-2:30

חברותות

2:30-3:00

הליכה למערה

3:15-4:15

שיחה עם לימור

3:30-5:15

מדורה במערה וניגונים+לימוד
קצר

תיקי הראל- מחנכת ומורה
להיסטוריה, באית סרטי
שואה תיעודיים.

יהודית צורון- נולדה ב-
1932 בע"ה קטנה במרכז
סלובקיה. נשאה עם אמה
למחנה הריכוז
רוזנבריק ולאחר מכן
לברזן בלזן. לאחר
שיחרורה גילתה כי לא
שרצו ממספחתה הקרובה
עוד אנשי מלגדה.

שעה	תוכן
7:00-7:30	ארוחת בוקר
7:45-9:45	רביד - הצפירה וזיכרון השואה
9:45-10:45	טקס יום השואה מכינתי
11:00-14:00	עודד בן ארי- השואה בראי הקולנוע
14:00-15:00	ארוחת צהריים משותפת בדק- תדריך לשבת הורים
15:00-16:15	תיקי הראל- חשיבות התיעוד
16:45-18:30	יהודית דורון- עדות
18:45-20:00	ארוחת ערב+התארגנות למשמר
20:00-21:00	שיחה עם טיטסי ושיחת פתיחה למשמר

"משואה לתקומה" | מחזור ב'

עדיין / ויסלבה שימבורסקה

בְּקִרְוֹנוֹת חֲתוּמִים
בְּאֶרֶץ שְׁמוֹת נוסעים,
לֹאן זֶה כִּד יִסְעוּ,
הָאִם אִי-פֶעַם יֵצְאוּ
אֶל תִּשְׁאָלוּ, לֹא אֲגִיד, לֹא יוֹדַעַת.
הַשֵּׁם נִתֵּן הוֹלֵם בְּאֶגְרוֹף בִּדְפוֹן קָרוֹן,
הַשֵּׁם יִצְחָק מְזִמֵּר בְּשִׁגְעוֹן,
הַשֵּׁם שָׁרָה לְמִים מְשׁוּעַ
לְמַעַן הַשֵּׁם אֶהְרֹן, שֶׁבְּצִמָּא גּוֹוֶע.
עָנָן מִבְּנֵי אָדָם מַעַל הָאֶרֶץ שֵׁט,
מַעַנָן גָּדוֹל דְּמַעָּה אַחַת, גֶּשֶׁם קֵט,
דְּמַעָּה אַחַת, גֶּשֶׁם קֵט, עוֹנָה צְחִיחָה.
הַמְּסִלָּה לְיַעַר שְׁחֹר מוֹלִיכָה.
כִּד, כּוֹן כִּד, הַגִּלְגֵּל מְשַׁקְשֵׁק. יַעַר לֹלֵא קֶרְחוֹת.
כִּד, כּוֹן כִּד. בִּיַּעַר נוֹסַע טְרַנְסְפוֹרְט צְרָחוֹת.
כִּד, כּוֹן כִּד. יַעֲרָה בִּלְיִלָה אֲנִי שׁוֹמַעַת

לוי"ז - שבת הורים

יום שישי 13/4

9:30

התכנסות וכיבוד קל

10:00

יחידת היכרות (הורים בלבד)

11:00

דוד נחמן - בבית המדרש

12:30

ירידה לטיול בוואדי קלט (הורים וחניכים יחד)

16:00

חזרה למכינה והתארגנות לשבת

17:45

קבלת שבת ישראלית בהובלת חניכי המכינה

18:30

הדלקת נרות

18:45

תפילה / שיח אלטרנטיבי עם רביד

20:00

סעודת ערב שבת

21:30

עונג שבת עם לימור ואחרי כן לימוד עם המדריכים למעוניינים

שבת 14/4

8:30

תפילה למעוניינים בבית הכנסת בנופי פרת

10:30

קידוש ופריסת בוקר קלה

11:00

הגדת העצמאות - מורשת משפחתית השזורה בחייה של מדינת ישראל

13:00

סעודת שבת

16:30

קפה ועוגה אצל משפחות מאמצות או במכינה

מנוחה

18:00

חברותות בהובלת החניכים - במכינה

19:00

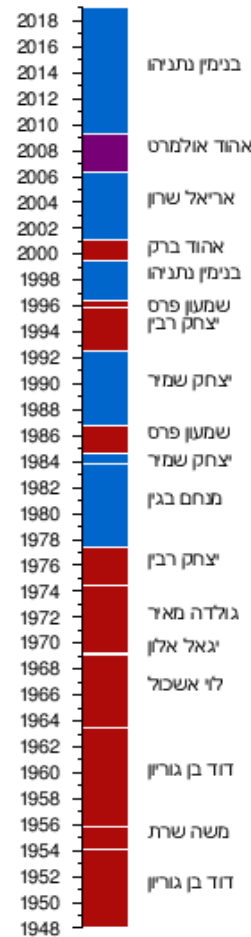
מפגש עם ארז אשל וסעודה שלישית

19:44

מוצאי שבת, הבדלה

יום ראשון | 15.4

ראשי ממשלה

קצת על ההמנון- "התקווה"
את ההמנון האומי ירשה המדינה
מהתנועה הציונית הזרסה הראשונה של
השיר - שנקרא במקור "תקוותנו" -
נכתבה בידי המשורר נפתלי הרץ אימבר
בסביבות שנת 1878, ופורסמה בירושלים
בשנת 1886. השיר הולחן לאחר מכן בידי
שמאל כהן, שביסס את הלחן על שיר עם
מולדבי-רומני. את "תקוותנו" שרו אזרחי
הקולזרס הציוני החמישי ב-1904. הקולזרס
השביעי ב-1905 הסתיים בשירת "התקווה"
- הזרסה החדשה של השיר. רק בשנת
1933 הכריז הקולזרס ה-18 רשמית על
השיר כהמנון של התנועה הציונית התקווה
התקבלה באופן טבעי כהמנון המדינה, אך
רק בשנת 2004 עוצנה בחוק הסמל,
הצלב והמנון המדינה, התש"ס-1949.

שעה	תוכן
5:00-5:45	השבמה+סגירת מכינה
6:00-7:00	נסיעה ללטרון
7:00	ארוחת בוקר ליד מנזר השתקנים
סיור: לטרון-דרך בורמה-שלוחת שיירות ארוחת צהריים	
16:30-17:00	הגעה לשמורת המסרק, נסיעה לבית הקברות בקריית ענבים וסיור
17:00-17:30	נסיעה לבנייני האומה
17:30-18:00	ארוחת ערב
18:00-19:00	בידוקים וכניסה לקונצרט
19:00-22:30	קונצרט "תווים של תקווה"
22:30-23:30	נסיעה למכינה

יום שלישי | 17.4

התואר "חלוץ" היה למושג נשגב במפעל הציוני, דוד בן-גוריון הגדיר חלוציות כך:

"מה זאת חלוציות? זוהי הכרה בשליחות היסטורית והתייצבות ללא תנאי וללא רתיעה מכל קושי וסכנה - לרשות השליחות הזאת. --- חלוציות - זהו הכשרון המוסרי וההכרח הנפשי לחיות יום לפי צו המצפון ולפי תביעת היעוד."

זאב ז'בוטינסקי תיאר פגישה שלו מ-1916 עם טרומפלדור, בה הוסבר לו על מושג החלוץ: "זהו מושג רחב הרבה יותר מ"צועד בראש". כמובן דרושים גם פועלים, ואולם לא זהו המובן של המלה "חלוץ". לנו דרושים אנשים מוכנים "לכל", לכל מה שתדרוש ארץ ישראל. ל"פועל" יש האינטרסים הפועליים שלו, לחיילים ה-esprit de corps שלהם, לרופא למהנדס ולכל השאר יש הרגלים משלהם אם אפשר לומר כך. אולם אנו צריכים להקים דור, שלא יהיו לו אינטרסים ולא הרגלים. מטיל ברזל סתם. גמיש - אבל ברזל. מתכת, שאפשר לחשל ממנה כל מה שיש צורך בו בשביל המכונה הלאומית. חסר גלגל? אני הגלגל. חסרים מסמר, בורג, גלגל תנופה? קחו אותי. צריך לחפור אדמה? אני חופר. צריך להיות חייל? אני חייל. משטרה? רופא? עורכי דין? מורים? שואבי מים? בבקשה, אני עושה את הכל. אין לי פרצוף, אין פסיכולוגיה, אין רגשות, אין לי אפילו שם: אני האידיאה הטהורה של שירות, מוכן לכל, איני קשור בשום דבר; אני יודע רק ציווי אחד: לבנות. -אין בני אדם כאלה, - אמרתי. -יהיו.

טעיתי והוא צדק. הראשון מבני אדם כאלה ישב לפני. הוא בעצמו היה כזה: עורך דין, חייל, פועל במשק חקלאי. אפילו לתל חי בא לחפש עבודת אדמה, מצא שם את מותו מכדור של רובה, אמר "אין דבר" ומת כבן אלמוות."

חלוצים במגדל בתקופת העלייה השנייה, 1912

שעה	תוכן
7:00-14:00	פעילות בקהילה+ארוחת צהריים
14:00-15:00	זמן ועדות
15:00-16:00	שיעור של עידו ומתנאל
16:30-18:30	רביד - זיכרונות רחוקים
18:30-19:45	ארוחת ערב+התארגנויות+ירידה לטקס
20:00-21:15	טקס יום הזיכרון בנופי פרת
21:30-22:30	ערב זיכרון מבינתי

היצעת? אנחנו מכונים "עם הספר" בין היתר בגלל שאנחנו מפרסמים יותר ספרים פר אוכלוסייה מאשר בכל העולם

יום רביעי | 18.4

שעה	תוכן
5:00-6:00	השכמה+סגירת מבינה
6:00-7:15	נסיעה להר הרצל
7:30-9:30	סיור בהר הרצל
9:30-10:30	חלוקה לקברי אין פוקד
10:45-12:30	התכנסות ומשבצת תכנ"צ
12:30-13:30	ארוחת צהריים
13:30-15:30	שיחת סיכום סמינר
15:30-17:00	נסיעה לרמת רחל

בעניין עתירה לבג"ץ שביקשה לתחום את השמעת הצפירה רק למרחב בו מתקיימים טקסי זיכרון, כתב השופט צבי זילברטל:

"הצפירה בימי הזכרון מהטאת ומסמלת את הסולידריות של כלל חלקי העם, על מלחיו השונים, עם זכרון הנפלים והנספים, ומשמשת בהשראתה של הוראת חוק העולה בקנה אחד עם ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית אחת, אין מדובר ב"צומיה" לריבא, עליה הורה המחוקק, אלא צווקא בצפירה המלווה את צומיית הציבור, מכריזה עליה ומדלישה אותה. הנה כי כן צומה, כי מדובר ב"צומיה צועקת" - ביטוי חי לתחושת הכאב הקולקטיבית על המותם... כאב שאינו תחום, ואינו צריך להיות תחום, ל"מקומו הטבעי" - טקסי הזכרון בלבד... אלא צווקא "מקומו הטבעי" הוא המקום בו יש לבטא את הכאב הקולקטיבי - המרחב הציבורי... מדינות דמוקרטיות שונות מלבד ישראל, בוחרות לצייין ימים מיוחדים בחייה של אומה צווקא במרחב הציבורי - אם באמצעות צפירות או מאפיינים ווקאליים אחרים... הצפירה אינה "פולשת" אל המרחב הציבורי, אלא מהטאת אותו רגע אחד בו האומה מתאחדת ומתייחדת במרחב הציבורי עם זכרון בנותיה ובניה שנפלו במערכות ישראל ובפיגועי הטרור, ושנרצחו בשואה. בכך לא נפלגת כל זכות של מי שאינו מעוניין להיות שותף לאותו רגע קשה ומאחד, אלא שהצומיה הקבועה בחוק מתבקשת ומחייבת".

70 שנה למדינת ישראל

"מקום אחד יש בעולם שלישם איננו נפלטים, אף לא מהגרים,

אלא באים הביתה ארץ ישראל..." - מיומנה של חנה סנש

עין פרט
המדרשה למנהיגות חברתית
EIN PRAT - THE ACADEMY FOR LEADERSHIP

13

המשואה לתקומה | תחזור ב

מישפחת עין פרט,

הנכם מוזמנים לחגיגות 70

שנה למדינה,

נחכנס ב-18.04.2018, ג'

באייר תשע"ח בשעה

17:00 ברמת רחל

מה בתכנית?

17:00-17:30 התכנסות (מצפה

יאיר ברמת רחל)

17:30-18:15 שיעור מעבר

מיום זכרון ליום העצמאות-

דויד נחמן

18:15-18:45 מעמד קריאת

מגילת העצמאות

18:45-19:30 ארוחה חגיגית

19:30-20:30 תפילת הלל

חגיגת בליווי מוסיקלי

20:30-21:30 הרקדה

ישראלית

אז למה בעצם קוראים למדינה – "ישראל"?

מגילת העצמאות קובעת כי שמה של המדינה הוא "ישראל" או "מדינת ישראל". שם זה מופיע בתנ"ך בלמעלה מאלפיים מופעים, תחילה כשמו החדש של יעקב אבינו.

שמה של המדינה נקבע סמוך להקמתה על-פי הצעתו של דוד בן-גוריון. בין השמות שנדחו ניתן למנות את "ציון", "ארץ ישראל", "יהודה" ו"עבר". השם מייצג את אופיה היהודי של המדינה, בלי ליצור בעיות קשות לזהותם של אזרחים לא-יהודים, ובלי להתייב לאידאולוגיה או למציאות פוליטית מסוימת.

השם "יהודה" נפסל כדי לשמר הבטחה בין "יהודי" שהוא בן לעם היהודי או לדת היהודית, לבין מי שמחזיק באזרחות ישראלית. כמו כן, השם "יהודה" הוא שמו של חבל ארץ בארץ ישראל שרובו לא היה בשלטון ישראלי עם הקמת המדינה. השם "ציון" נפסל כיוון שהוא מטשטש את ההבטחה בין "ציוני" – מי שדוגל בעקרונות התנועה הציונית – לבין מי שמחזיק באזרחות ישראלית, וגם על פי התנ"ך "ציון" הוא שמה השני של העיר ירושלים. השם "ארץ ישראל" נפסל כדי לשמור על הבטחה בין שטח המדינה לבין האזור הגאוגרפי המכונה בעברית ארץ ישראל. אף על פי כן, גם בשם "ישראל" ישנה אפשרות של ערבוב מושגים; באשר "עם ישראל" הוא כינוי מקובל לעם היהודי בעברית וגם בכמה שפות אחרות, ישראל, על-פי התנ"ך ובראשית, ל"ב, כ"ט, הוא שמו האחר של יעקב, ששנים עשר בניו הם אבות כל שבטי ישראל. השם ישראל מופיע על אסטלה מצרית מימי פרעה מרנפתח וסגז לפנה"ס בקירוב, ושם הוא מתייחס לעם כלשהו שישב בארץ כנען. השם "עבר" הוצע על פי ספר בראשית ובראשית, י', כ"ד–כ"ה, שם הוא מזכר כשמו של אחד מצאצאיו של שם בן נח, וכיוון שממנו אפשר לגזור את התואר "עברי". כמו כן, השפה העברית מכונה לפעמים "שפת עבר". השם "עבר" נדחה מאשש שהוא אינו די ברור, וכיוון שהוא היה מזוהה במידה מסוימת עם תנועת הכנעניות שהתנכרה לגולה ולזהות היהודיים לטובת יצירת זהות עברית מקומית.

המונח "מדינה" הועדף על פני מונחים אחרים כגון "רפובליקה", כדי לדבוק במונח עברי, וכדי להימנע ככל האפשר מהתחייבות לשיטה פוליטית מסוימת. כמו כן השימוש במונח "מדינת ישראל" רומז לספרו של הרצל "מדינת היהודים" שנחשב במידה רבה לאיבור המבשר את הקמת מדינת ישראל.

מילון מושגים

- **שואה** - כינוי שניתן בשפה העברית לאסון גדול רב-ממדים.
- **השואה** - שורת מעשי רצח עם ורדיפות אתניות, שבוצעו החל מעליית הנאצים לשלטון בגרמניה בתחילת 1933, ובמהלך מלחמת העולם השנייה עד לכניעת גרמניה הנאצית במאי 1945. הפשעים האלה בוצעו על ידי שלטונות גרמניה הנאצית בהנהגתו של אדולף היטלר, עוזריה ושלטונות בעלי בריתה, כשתכליתם היו בהתחלה פגיעה במעמד היהודים וגזילת נכסיהם, ובהמשך, בעיצומה של המלחמה, השמדתם השיטתית של כל בני העם היהודי (הפתרון הסופי). מספר הנרצחים היהודים בשואה וכתוצאה ישירה ממנה נאמד סביב שישה מיליון.
- **המפלגה הנאצית** - מפלגה לאומנית ששלטה בגרמניה בשנים 1933–1945, תחת הנהגתו של אדולף היטלר. הייתה בעלת מדיניות סדורה, שעיקריה לאומנות פאן-גרמנית, גזענות ובמיוחד אנטישמיות, טוטליטריזם מוחלט, אנטי-ליברליזם, אנטי-דמוקרטיה ואנטי-קומוניזם. הביאה לפרוץ מלחמת העולם השנייה ולשואת יהודי אירופה.

שנאת היהודים

- **אנטישמיות** - תופעה של שנאה כלפי העם היהודי ועמים שמים נוספים, שהייתה נפוצה בעמי אירופה במשך מאות שנים. את האנטישמיות בגרמניה ליבו הנאצים עם עלייתם לשלטון, דבר שהיווה תמריץ להשמדת היהודים בשואה.
- **התעמולה הנאצית** - התעמולה שבה השתמשו הנאצים להנחיל את האידאולוגיה הנאצית ושנאת היהודים שכללה סרטים, קריקטורות, ספרים ועיתונים.
- **יוזף גבלס** - שר התעמולה הנאצי
- **משרד הרייך לתעמולה ולהשכלת העם** - מנגנון התעמולה הנאצי המרכזי
- **דר שטירמר** - עיתון אנטישמי יומי בעריכת יוליוס שטרייכר
- **היהודי זיס** והיהודי הנצחי - סרטי תעמולה נאציים ידועים
- **היהודי הנצחי** - תערוכה אנטישמית נאצית

קריקטורה אנטישמית משנות ה-30

- **פיהרר** - בגרמנית "מנהיג". זהו התואר שבו כינה עצמו אדולף היטלר, מנהיגה של גרמניה הנאצית.
- **אס אה** - בגרמנית SA, קיצור של "פלוגות הסער", כונו גם "החולצות החומות" בשל צבע המדים שלהם. ארגון מיליציה של המפלגה הנאצית שהורכבו מאלפי בריונים ומובטלים. שמם לקוח מחיילי הסער - יחידת עילית בגרמנית במלחמת העולם הראשונה. הם עודדו אלימות, פיזרו אסיפות והגבירו את חוסר הביטחון בקרב הציבור.
- **אס אס** - בגרמנית SS, קיצור של "יחידת הגנה", ארגון ההגנה והמודיעין של המפלגה הנאצית, היה אחראי על כל מחנות הריכוז בשטחי הכיבוש הנאצי. מפקדי ושומרי מחנות הריכוז וההשמדה היו חיילי אס אס.
- **ואפן אס אס** - בגרמנית "האס-אס המזוין" - הזרוע הצבאית של האס אס.
- **אס דה** - בגרמנית SD, קיצור של "שירות הביטחון", סוכנות המודיעין של המפלגה תפקידו העיקרי היה איסוף מודיעין ופיקוח על כל גורם שעלול לסכן את המפלגה.
- **גסטאפו** - "משטרת המדינה החשאית". הייתה אחראית על השמדת היהודים ועל השמירה במחנות ההשמדה.
- **ורמאכט** - בגרמנית "כוח ההגנה", הצבא הגרמני.
- **אייזנצגרופן** - בגרמנית "עוצבות מבצע" או "קבוצות ביצוע", יחידות השמדה של האס אס, שנילוו לוורמאכט בכיבושיו ועסקו בהשמדת אוכלוסייה שהייתה לא רצויה לנאצים.
- **המשרד הראשי לביטחון הרייך** - ארגון שהוקם על ידי היינריך הימלר, באמצעות מיזוג של ה-SD (שירות הביטחון) ומשטרת הביטחון שכללה את הגסטפו והקריפו (משטרת הפלילים).

בית כנסת עולה בלהבות במהלך ליל הבדולח

אירועים שהובילו לתחילת ההשמדה

- **חוקי נירנברג** - חוקים בגרמניה הנאצית, שמטרתם הייתה לשלול זכויות אזרח מהיהודים ומכל מי שאינו עונה להגדרה של גרמני "טהור".
- **ליל הבדולח** - הלילה שבין 9 ל-10 בנובמבר 1938, שבו נערך בכל רחבי גרמניה פוגרום ביהודים. כונה כך בשל הזגוגיות הרבות שנופצו באותו לילה, בבתי היהודים ובעסקיהם.
- **ועידת ואנזה** - ועידה בה החליטו ראשי המשטר הנאצי על תיאום הפעולות לביצוע "הפתרון הסופי בנוגע לשאלה היהודית": השמדת יהודי אירופה.
- **הפתרון הסופי** - תוכנית כללית שמטרתה הייתה להשמיד כליל את כל יהודי אירופה בדרך המהירה ביותר.

- **אקציה** - פעולה של הגסטפו וכוחות ביטחון אחרים בגטו, על מנת לאתר, לעצור ולרכז יהודים לקראת שילוח למחנות ריכוז/השמדה/עבודה. המתנגדים למעצר בדרך כלל נורו במקום.
- **סלקציה** - מיון במחנות הריכוז ומחנות עבודה, וגם בגטאות בזמן אקציה לקראת שילוח למחנות. בוצע בעיקר לפי גיל וכוח עבודה, וכל השאר (חולים, ילדים, זקנים ונשים) נשלחו להשמדה. הסלקציה נעשתה בדרך כלל מיד עם הגעת טרנספורט של יהודים למחנה, והשורדים אותה נאלצו לעבור סלקציה חוזרת מדי פעם.
- **טרנספורט** - שילוחים מאורגנים ממחנות הריכוז למחנות ההשמדה, לרוב על פי רשימה שנקבעה מראש.
- **ניסויים רפואיים** - ניסויים רפואיים שנערכו באסירי מחנות הריכוז ברחבי אירופה, איתם היה מזוהה במיוחד יוזף מנגלה, שגרמו למוות רב תוך כדי עינויים קשים למספר גדול של בני-אדם.
- **תא גזים** - במחנות ההשמדה הומתו היהודים באמצעות תאי גזים.
- **ציקלון בה (בי)** - הגז ששימש בתאי הגזים. הגיע במכלי מתכת בהם נשמר כגרגירי מוצק. הגז היה גז חנק שחדר לגוף.
- **בור ירי** - שיטת ההשמדה הראשונית, בעיקר בשטחי רוסיה הכבושים. תושבי עיירה מסוימת היו נלקחים מחוץ לעיירה ונורים אל תוך בור כך שהבור שימש להם קבר אחים.
- **צעדות המוות** - הכינוי לתהליך הצעדתם של אסירים יהודים ממחנות ההשמדה הגרמניים במזרח אירופה בסוף מלחמת העולם השנייה לאורך קילומטרים רבים בתוואי נסיגת הצבא הנאצי, בקור עז ותוך כדי טבח מתמיד.
- **מבצע ריינהרד** - מבצע השמדתם של יהודי הגנרלגוברנמן (החלק המרכזי של פולין). במסגרת המבצע נרצחו 1,700,000 בני אדם, רובם המוחלט יהודים.
- **תוכנית 1005** - תוכנית שנהגתה בגרמניה לקראת סיום המלחמה ומטרתה הייתה להסוות את השמדת היהודים. הגרמנים פוצצו מחנות, פתחו בורות ירי ושרפו גופות. כן הושמדו מסמכים רבים כדי לטשטש את הכמות. כך, לדוגמה, לא נותר זכר למחנה ההשמדה טרבלינקה ולמחנה העבודה פלאשוב.

צעדות המוות

- **גטו** - שם לרובע מוקף חומה שבו חויבו לגור יהודי העיר.
- **מחנה ריכוז** - מתקן כליאה רחב ידיים שנועד לאסירים פוליטיים, קבוצות אתניות או קבוצות דתיות, שנכלאו ללא כל הליך משפטי. מחנה הריכוז שימש לעבודות כפייה (מחנה עבודה), ובמקרים קיצוניים - להשמדה של האסירים (מחנה השמדה).
- **מחנה עבודה** - שם כולל למחנות שהקימו הנאצים במהלך מלחמת העולם השנייה בתקופת השואה כחלק מן הפתרון הסופי של אדולף אייכמן. במחנות נכלאו יהודים, צוענים, מתנגדי המשטר, הומוסקסואלים ושבווי מלחמה. מבין כל אלה סבלו היהודים מהיחס הנוקשה ביותר.
- **מחנה השמדה** - מחנה שבו רצחו הנאצים יהודים ובני עמים אחרים באופן שיטתי. ההשמדה במחנות התבצעה בעיקר באמצעות תאי גזים, והגופות נשרפו בקרמטוריום משרפות או גרילרים.

ארגונים ומושגים כלליים

- **הטלאי הצהוב** - סימן היכר אותו היו חייבים היהודים לענוד. בדרך כלל מגן דוד צהוב עם האות נעליו.
- **יודנראט** - מועצות יהודיות לניהול חיי הפנים בגטאות, תחת פיקוחו של הגסטפו. פעמים רבות נדרשו לנאצים רשימות של המיועדים להישלח להשמדה.
- **מוזלמן** (ביידיש: מוסלמי) - הוא כינוי לאדם שאיבד כל עניין בחיים והוא מעין מת מהלך. כינוי זה שימש, במחנות הריכוז באירופה הכבושה בידי הנאצים, לתיאור אסיר מורעב עד מוות, שאינו מסוגל לעבוד יותר.
- **קאפו** - כינוי של אסיר שהיה ממונה מטעם הנאצים על אסירים אחרים במחנות הריכוז. חלק מהקאפואים עזרו לשוכני המחנות, אחרים היו אדישים למצוקתם והיו כאלה שנודעו באכזריותם כלפיהם.
- **עונג שבת** - ארכיון שנאסף בגטו ורשה על ידי עמנואל רינגלבלום ואסירים נוספים, המהווה עדות חשובה על חיי הגטו.

דמויות מפתח

- **יאנוש קורצ'אק** - מחנך, סופר ומנהל בית יתומים לנוער יהודי בפולין, שהלך יחד עם חניכיו לדרכם האחרונה.
- **יעקב גנס** - מפקד המשטרה היהודית ויושב ראש היוזנראט בגטו וילנה.
- **ישראל קסטנר** - חבר ועד העזרה וההצלה בבודפשט שנכנס למשא-ומתן עם הנאצים על הצלת יהודי גרמניה, הצליח להוציא רכבת מלאה ביהודים מהונגריה ובכך הציל את חייהם. הופנו כלפיו הטענות שהוא "מכר את נפשו לשטן" ושיתף פעולה עם הנאצים. פרשת משפטו ורציחתו בשנות ה-50 הסעירה את ישראל.

- גטו ורשה- הגדול שבגטאות פולין שמנה בשיאו קרוב לחצי מיליון יהודים. הוקם בעיר הבירה ורשה.
- אומשלגנפלץ- כיכר המשלוחים של הגטו, ממנה נשלחו מעל 300,000 יהודים אל מותם.
- גטו טרזיינשטט- ה"מודל" לגטאות הנאצים שהוקם בצ'כוסלובקיה וריכז יהודים ממרכז אירופה.
- גטו לודז'- הגטו הראשון שהוקם על אדמת פולין, בשטח שסופח לגרמניה בעיר לודז'.
- גטו קרקוב- גטו גדול שהוקם בקרבת העיר קרקוב, פולין.
- גטו וילנה- הגטו הגדול ביותר בליטא.
- גטו לבוב- מהגדולים שבגטאות שהוקם בעיר לבוב שבגליציה (כיום אוקראינה).
- גטו פיוטרקוב טריבונלסקי- הגטו הראשון בפולין.

במלחמת העולם השנייה השתמשו הנאצים במונח "גטו", כחלק ממדיניות התעמולה וההטעיה, וקראו בשם זה רחובות ורבעים מגודרים, שבהן רוכזו יהודי הסביבה. היהודים נאספו על פי צווים שהודפסו בכרוזים, או ששודרו ברדיו אל הגטאות כשלב ביניים לפני שילוחם אל מחנות ההשמדה או חיסולם בדרכים שונות. זאת, כחלק מתוכנית הפתרון הסופי, לא לפני שנוצל כוח העבודה שלהם עד תום. בשנותיה הראשונות של המלחמה, גטאות אלה, שהוקמו בערים רבות במזרח אירופה נודעו בתנאי המחיה היחידים באופן קיצוני - צפיפות רבה, רעב ומחסור, הגבלות בלתי אפשריות, חשיפה להתעללויות, תנאי היגיינה ירודים ועוד. חלק ניכר מיהדות אירופה ניספה עוד בשלב הגטאות. לאלה ששרדו את הגטאות, היה הגטו תחנת מעבר בדרך לגורל קשה יותר במחנות ההשמדה.

מחנות

- אושוויץ- שם כולל למערכת של מחנות ריכוז, עבודה והשמדה:
- ***מחנה ההשמדה בירקנאו** (אשוויץ 2): מחנה שעיקר פעילותו הייתה השמדה (מעל 1.5 מיליון יהודים מהם 430 אלף יהודי הונגריה) ובחלקו היה מחנה עבודה בעיקר לנשים.
- ***מחנה ענישה אושוויץ** (אשוויץ 1): מחנה קטן שבו הועבדו ונענשו אסירים רבים מהם יהודים. לא התרחשה בו השמדה מסודרת אלא רק ניסיונית.
- **אשוויץ מונוביץ**- (מוכר גם בשם בונה מונוביץ) מחנה עבודה לאסירים רבים, בהם יהודים.
- **בלז'ץ**- הראשון מבין מחנות ההשמדה הנאציים שפעלו במסגרת "מבצע ריינהארד".
- **ברגן-בלזן**- מחנה ריכוז הנמצא בסכסוניה התחתית, גרמניה.
- **בוכנוואלד**- מחנה ריכוז, מהגדולים בגרמניה, ששכן צפונית לויימר, הכולל כ-130 מחנות משנה ויחידות חוץ.
- **מחנה דראנסי**- מחנה ריכוז מרכזי בצרפת שהוקם בעיר דראנסי שמצפון לפריז כדי לשמש תחנת מעבר בגירושם והשמדתם של יהודי העיר.
- **זקסנהאוזן**- מחנה הריכוז הראשי לאזור ברלין.
- **חלמנו**- מחנה השמדה הממוקם כ-70 ק"מ מלודז'.
- **טרבלינקה**- מחנה השמדה גדול ומרכזי בין ורשה לביאליסטוק.
- **מאוטהאוזן**- מחנה ריכוז מרכזי באוסטריה.
- **מיידנק**- מחנה השמדה בסמוך ללובלין.
- **סוביבור**- מחנה השמדה מרכזי בגליל לובלין.

- **אדולף היטלר** - הפיהרר של גרמניה הנאצית, הגה את תוכנית "הפתרון הסופי", היה האחראי הראשי לרדיפות היהודים ולרציחתם בשואה.
- **מרטין בורמן** - סגנו של היטלר, אחראי לארגון "הפתרון הסופי".
- **יוזף גבלס** - שר התעמולה הנאצי. אחראי על התעמולה האנטישמית ברייך שהסיתה נגד היהודים. יזם בין היתר את שריפת הספרים בליל הבדולח.
- **היינריך הימלר** - ראש האס אס והגסטפו, האחראי הראשי לביצוע בפועל של השמדת היהודים בשואה.
- **ריינהרד היידריך** - ראש הגסטפו ולאחר מכן ראש המשרד הראשי לביטחון הרייך. המתכנן הראשי של "הפתרון הסופי" בוועידת ואנזה, ואחראי על ביצוע בפועל של השמדת היהודים.
- **היינריך מילר** - מפקד הגסטפו אחרי היידריך, אחראי על השמדת היהודים במחנות הריכוז.
- **הנס פרנק** - מושל שטחי הכיבוש הנאצי בפולין, פיקח על העברת היהודים לגטאות ולמחנות ההשמדה.
- **אדולף אייכמן** - ראש המחלקה היהודית במשרד לביטחון הרייך. אחראי לארגון המשלוחים למחנות ההשמדה. בשנת 1961 הועמד לדין על פי חוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, בגין מעשיו בשואה ובסיומו נידון למוות והוצא להורג בתלייה.
- **רודולף הס** - היה בתחילה מזכירו האישי של אדולף היטלר ולאחר מכן סגנו. נחשב לאחד הבכירים בהיררכיה של המפלגה הנאצית.
- **רודולף פרנץ הס** - מפקד אושוויץ, אחראי להמתת מיליוני אנשים במחנה.
- **פרנץ שטנגל** - מפקד מחנות ההשמדה סוביבור וטרבלינקה.
- **יוזף מנגלה** - רופא נאצי שערך ניסויים סדיסטיים באסירי אושוויץ והיה ממונה גם על סלקציות במחנה.

ריינהרד היידריך

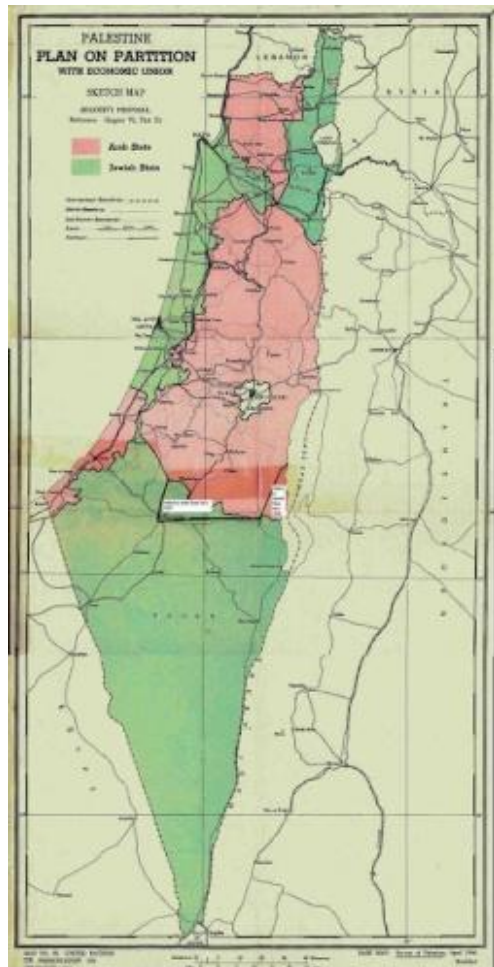
היטלר

אייכמן בעת המשפט

הייתה ועדת חקירה בינלאומית שמונתה על ידי העצרת הכללית של האומות המאוחדות במאי 1947 כדי לבחון את שאלת ארץ ישראל, לאחר שנשיא ארצות הברית, הארי טרומן, דחה את תוכנית מוריסון גריידי, ולאחר שממשלת בריטניה ביקשה חוות דעת של האו"ם. בריטניה לא הייתה מרוצה מהמצב ששרר באותה עת בארץ ישראל והיא ביקשה מהאו"ם ליעץ לה כיצד לנהוג, כהצהרת שר המושבות הבריטי דאז קריץ ג'ונס:

אין אנו באים אל האו"ם, כדי למסור לידיה את המנדט. אנו הולכים לאו"ם, כדי לבאר לו את הבעיות ולבקש עצה מפיו, כיצד לעשות את המנדט בר ביצוע. אם אי אפשר לקיימו כצורתו עכשיו אנו מבקשים לשאול, כיצד לתקנו (שר המושבות הבריטי קריץ ג'ונס)

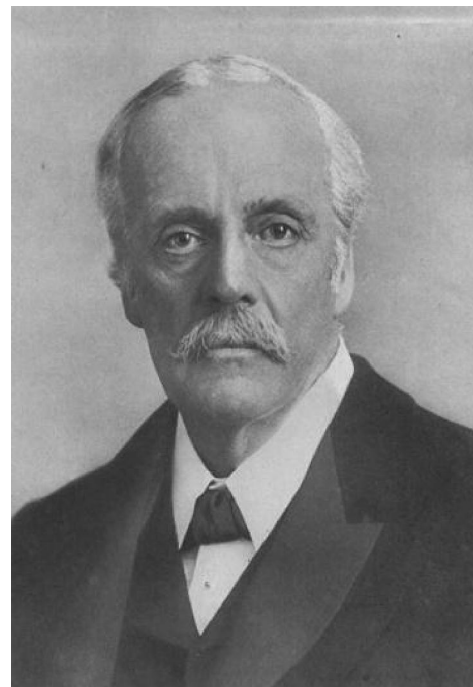

הוועדה חתמה על מסקנותיה ב-31 באוגוסט 1947 בבית קדימה בירושלים והעבירה אותן כהמלצות לדיון בעצרת הכללית של האו"ם. כל הנציגים הסכימו לכך שהארץ כולה צריכה להישאר אזור כלכלי אחד (כלומר, גם לאחר הענקת העצמאות יישאר שטח המנדט אזור מכס אחד, ישמש בו מטבע אחד וכדומה). חברי הוועדה התפלגו בשאלת אופי השלטון בארץ לאחר מתן העצמאות, לדעת רוב ולדעת מיעוט. **המלצת הרוב** הייתה כי הארץ תחולק בין שתי מדינות עצמאיות, ערבית ויהודית, כשירושלים והעיר בית לחם הקדושה לנצרות, יהיו שטח נייטרלי בחסות האו"ם. (corpus separatum) שתי המדינות היו אמורות לקיים מערכת כלכלית משותפת, על אף ההפרדה הפוליטית ביניהן. יישוב היהודי רשם לעצמו הישג בהכללת הנגב בשטח המדינה היהודית, וזאת לאחר התרשמות הוועדה מן ההתיישבות בנגב ובכלל זה קו המים (שהוקם בעקבות עלייתן לקרקע של 11 הנקודות במוצאי יום הכיפורים תש"ז), אשר שימש הן את היהודים והן את הבדואים.

ההצעה השנייה הייתה הקמת מדינה דו-לאומית פדרלית.

שלושה נציגים (של הודו, איראן ויוגוסלביה) תמכו בהצעה להקמת מדינה אחת פדרלית, נציג אוסטרליה נמנע, ונציגי שאר המדינות בוועדה תמכו בהצעת החלוקה לשתי מדינות עצמאיות עם מערכת כלכלית משותפת. היהודים קיבלו את הצעת החלוקה של אונסקו"פ. הערבים שללו הן את הצעת החלוקה והן את הצעת המדינה הדו-לאומית הפדרלית.

הצהרת בלפור - הכינוי המקובל למסמך שנחתם בידי שר החוץ הבריטי, הלורד ארתור ג'יימס בלפור, ב-2 בנובמבר 1917 (י"ז בחשוון תרע"ח) ועיקרו הכרזה ולפיה בריטניה תתמוך בהקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל. מתן ההצהרה היה הישג מדיני חסר תקדים של התנועה הציונית: מעצמה עולמית כמו בריטניה הסכימה למעשה לפרוש את חסותה על התנועה הציונית ולסייע לה במימוש מטרתה העיקרית.

ההצהרה נמסרה לידי של הלורד ליונל וולטר רוטשילד, שהתבקש להעבירה לידי ההסתדרות הציונית. היא ניתנה בעקבות הצעה שהגיש לממשלת בריטניה ד"ר חיים ויצמן בשיתוף עם ההנהגה הציונית בבריטניה. הצעתו של ויצמן כללה את הדרישה להכיר בזכות העם היהודי על ארץ ישראל ובזכותם של יהודים לעלות אליה, וכן להעניק מעמד מוכר למוסדות התנועה הציונית בארץ ישראל. את נוסח ההצהרה אישר הקבינט הבריטי ב-31 באוקטובר 1917.

משרד החוץ, 2 בנובמבר 1917

לורד רוטשילד היקר,

לעונג רב לי להעביר לידך להלן, בשמה של ממשלת הוד מלכותו, את הצהרת ההזדהות עם השאיפות היהודיות הציוניות כפי

שהוגשה לקבינט ואושרה על ידו:

"ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל, ותשתדל במיטב מאמציה להקל על השגת

מטרה זו, בתנאי ברור שלא יעשה שום דבר העלול לפגוע בזכויות האזרחיות והדתיות של עדות לא יהודיות בארץ ישראל או

בזכויות ובמעמד המדיני של יהודים בכל ארץ אחרת".

אודה לך אם תביא את ההצהרה לידיעת ההסתדרות הציונית.

בכבוד רב,

ארתור ג'יימס בלפור

ההסתדרות הציונית העולמית- ארגון של התנועה הציונית שהוקם ביוזמתו של בנימין זאב הרצל ב-3 בספטמבר 1897, בקונגרס הציוני הראשון שהתכנס בבזל שבשווייץ. ההסתדרות הציונית הוקמה כארגון גג, לאיחוד פעולתם של כל הגופים הציוניים בעולם.

הקונגרס הציוני- קובע את חוקת ההסתדרות הציונית.

הוועד הפועל הגדול והוועד הפועל המצומצם- ההנהלה הציונית.

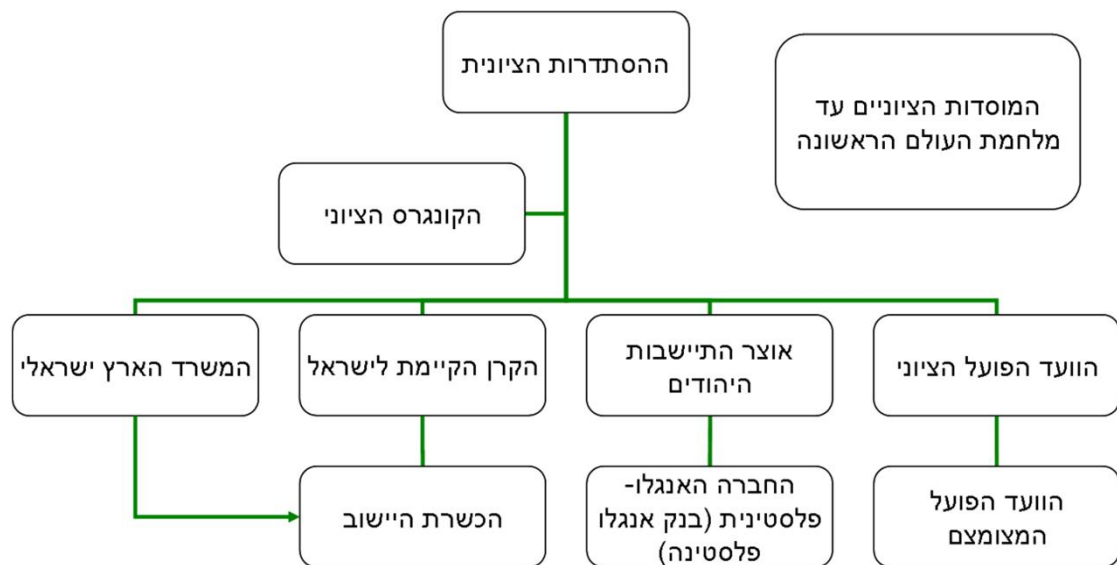
המשרד הארצישראלי- הזרוע המבצעת של ההסתדרות הציונית בארץ ישראל. תפקידו העיקרי היה קידום פעילות ההתיישבות בארץ.

המועצה הציונית בישראל- זרוע הפעילות והחינוך, הוקמה ב-1970 על ידי העיתונאי אריה צימוקי במטרה להוות את ארגון הגג של קהילות וגורמים ציוניים בישראל. מטרותיה המוצהרות הן הגברת הזיקה לעולם היהודי, טיפוח חינוך לציונות והעמקת מעורבות חברתית אצל ילדים, נוער ומבוגרים. המועצה היא מסגרת התנדבותית אל-מפלגתית. היא מורכבת מנציגי מוסדות ציוניים, הקונגרס הציוני והוועד הפועל הציוני.

הסוכנות היהודית- הזרוע המבצעת של ההסתדרות הציונית שהחליפה את המשרד הארצישראלי.

עם הקמת המדינה הועברו תפקידי ניהול המדינה לממשלת ישראל, והסוכנות היהודית מתמקדת כיום בשלושה תחומי עשייה עיקריים:

1. עידוד עלייה, סיוע לעולים בימים הראשונים לעלייתם באמצעות מערך תמיכה רחב.
2. חינוך יהודי-ציוני בקהילות העולם (פורמלי ובלתי פורמלי) וקשר עם יהדות העולם.
3. חיזוק הקהילה היהודית בישראל.

2008

1998

1989

הקרן הקיימת לישראל - עסקה ברכישת אדמות בארץ ישראל.

תפקידיה של קק"ל בעבר היו לרכוש אדמות בארץ ישראל וליצור מקומות להתיישבות יהודית. לאחר קום המדינה הוסכם באמצעות אמנה בין קק"ל לבין מדינת ישראל כי מינהל מקרקעי ישראל ידאג לפן הניהול והשיווק של הקרקעות, בעוד קק"ל תמשיך להיות הבעלים הרשמיים כנציגי העם היהודי. מאז קום המדינה קק"ל מתפקדת, לצד הסוכנות היהודית וארגונים נוספים, כאחראית על התיישבות היהודית במדינת ישראל. בחוק הקרן הקיימת שנחקק בכנסת בשנת 1953 נקבע שמטרות קק"ל הן לרכוש קרקעות וליישבם ביהודים.

קרן היסוד - המוסד הכספי המרכזי של ההסתדרות הציונית.

משימותיה ההיסטוריות הבסיסיות של קרן היסוד - הצלה, עלייה, העצמת עולים, פיתוח התשתית החברתית של מדינת ישראל והבטחת העתיד הקולקטיבי של העם היהודי ממשיכות. עם זאת, קרן היסוד מתאימה את פעילותה לצרכים החדשים שהופיעו בשנים האחרונות, ובראשם צמצום פערים חברתיים בישראל, סיוע לקורבנות טרור ועזרה לנוער בסיכון. בין הפעילויות והפרויקטים הנתמכים: סיוע לעלייה, לקליטה ולהצלה: מרכזי קליטה, מלגות לסטודנטים, טיסות עולים. תמיכה באזורי הפריפריה של ישראל בעיקר בגליל ובנגב, בשכונות מצוקה, עיירות פיתוח וקהילות חלשות: פותחים עתיד, קהילות צעירות, סיוע במיגון מקלטים, עמיגור, קדמה, ניצנה.

חיזוק הקשר בין התפוצות וישראל: פרויקט מסע, פרויקט תגלית, מחנות קיץ, שליחים צעירים.

חברת "הכשרת היישוב" - עסקה ברכישת קרקעות, גם בשביל הקרן הקיימת לישראל.

"אוצר התיישבות היהודים" - זרוע לפעילות פיננסית של ההסתדרות הציונית. חברה בת של גוף זה הייתה "בנק אנגלו פלשתינה", כיום בנק לאומי.

"החטיבה להתיישבות" - זרוע מיישבת, כיום: החטיבה להתיישבות היא יחידה עצמאית בתוך ההסתדרות הציונית העולמית המשמשת כזרוע המבצעת של ממשלת ישראל בהקמת וביסוס ההתנחלויות הכפריות ביהודה שומרון וחבל עזה, סיני והגולן, ומאז שנת 2004 גם בנגב והגליל. החטיבה פועלת במימון מלא של ממשלות ישראל.

העליות לארץ ישראל

העלייה ה-1: 1882-1903, מנתה כ-20,000-30,000 איש. עלייה זו הונעה משמעותית מהפרעות ברוסיה ב-1882, וגרמה ליהודים רבים להבין שאין להם עתיד באיזור. רבים מהמהגרים היהודים היגרו לארה"ב, ומיעוט קטן הגיע לא"י. עולי העלייה ה-1 הקימו את המושבות, ולמעשה ביססו דגם התנהגות שקבע את התוואי עד היום, שהתאפיין בהקמת יישובים חדשים ונפרדים, ולא הצטרפות ליישובים קיימים (כפי שנהוג בהגירה). כלומר, מההתחלה נוצר כאן דגם של הפרדה אתנית-לאומית, אשר התבטאה גם בהפרדה כלכלית. ברגע שהיישובים נפרדים גם תשתיות רבות הופכות לנפרדות, מסחר ועוד. כך המערכת היהודית שעלתה הייתה מבודדת במידה רבה מהמערכת הערבית, אם כי היו ממשקים (העסקת פועלים ערביים למשל). כך, השינויים הדמוגרפיים הביאו לשינויים גיאוגרפיים. עם זאת, עולים רבות בעליות הבאות הגיעו גם לערים שהיו מעורבות באוכל' שלהן.

העלייה ה-2: 1904-1914, מנתה כ-34,000 איש. המניע לעלייה זו הוא כשלון המהפכה הקומוניסטית הראשונה (ניסיון התנקשות כושל בצאר). אנשי העלייה היו אנשים צעירים יותר, יחסית בעלי ניסיון פוליטי בלתי מבוטל. הם הקימו קיבוצים שונים, שכן בניגוד לעולי העלייה ה-1 שהיו משפחות בעלי ממון מסוים, כאן היה מדובר בצעירים דלי משאבים, וכך גופים ציוניים שונים החלו לגייס עבורם כספים עבור ההתיישבות שלהם. כך נוצר שיתוף – העולים החדשים סיפקו את ההון האנושי, והתנועה הציונית סיפקה את הקרקע. הקיבוצים היוו המשך מסוים של המושבות, ובנוסף החל גם דפוס של הפרדה בערים – אחוזת בית שהוקמה מחוץ ליפו, והתפתחה לכדי ת"א. לעלייה השנייה היו השפעות רבות, וביניהן תחילת הקמתה של מערכת פוליטית – הקמת מפלגות, ההסתדרות ועוד. למערכת הפוליטית הייתה כמובן חשיבות עצומה מבחינת המערכת הכלכלית. כך, העליות קשורות גם לסכסוך וגם לבניית אומה – שכן למוסדות הפוליטיים היו תפקידים כלכליים.

העלייה ה-3: 1919-1923, כ-35,000 איש. ממשיכה במובן מסוים את העלייה ה-2 בכך שגם כאן רוב העולים הם צעירים, אך יותר ממרכז ומערב אירופה. העולים ממשיכים את הקו של העלייה ה-2, מקימים קיבוצים, מושבים, ההסתדרות ועוד.

העלייה ה-4: 1924-1931, כ-82,000 איש. העלייה הזו שונה יותר. מרביתה מפולין, מהגרים מערים, שגם בישראל התיישבו בערים והקימו ערים חדשות. כך, נמשכת המגמה של התיישבות נפרדת אך הפעם בעיקר התיישבות עירונית. כך ההפרדה מתפשטת. חשוב להבין שזרם ההגירה אינו בטפטופים אלא בגלים אינטנסיביים שהטריגר להם הוא אירועים מסוימים, ואח"כ הגל נרגע. כלומר, העלייה מרוכזת בזעזועים ספציפיים.

העלייה ה-5: 1933-1939, כ-249,000 איש. כאן עיקר העולים הוא מגרמניה, ומיעוט מפולין. לעלייה זו הייתה השפעה משמעותית על הכלכלה והתפתחות המגזר העסקי בארץ, בין היתר משום שהגרמנים התירו למהגרים להגר עם כל ההון הפיננסי והפיזי שלהם (אפילו מכונות וציוד). רוב העולים היו אנשים משכילים, וכך הניעו משמעותית גם את מערכת החינוך.

העלייה ה-6: 1939-1946, כ-118,000 איש. הירידה המשמעותית בעולים בהשוואה לעלייה ה-5 נובעת בראש ובראשונה ממלה"ע ה-2. שנית, הים התיכון הפך לזירת קרב שהייתה כמעט בלתי-עבירה בפני אוניות שלא היו אוניות מלחמה. שלישית, חל שינוי במדיניות הבריטית. בתחילת המנדט המדיניות הבריטית הייתה פרו-יהודית (הצהרת בלפור), אך בעקבות המרד הערבי הגדול בשנות ה-30 הבריטים החליטו לאזן יותר את המדיניות ולהטיל יותר הגבלות על ההגירה היהודית (הספרים הלבנים).

בבית אריזה לתפוזים במושבה הרצל, בין העומדים מימין אנשי ארגון "בני בנימין", 1933

עליות אחרי קום המדינה: העליות נמשכו באותו דגם לאחר קום המדינה – בגלים. לדגם הזה יש השפעות כלכליות ספציפיות.

השפעות העלייה- העליות השפיעו גם מבחינה דמוגרפית, גם מבחינה גיאוגרפית, וגם מבחינת הסכסוך. העלייה גרמה לתחושה בקרב הערבים של דחיקת רגליים, הם לוחצים בתגובה, אנחנו לוחצים בתגובה וכו'. כמו כן, העליות משפיעים מבחינה פוליטית, היישות הפוליטית וציבור הבוחרים משתנים. חמישית, השפעות כלכליות משמעותיות. כך, תהליך העלייה יוצר שורה של שינויים, ולא ניתן להבין את השינויים הכלכליים (ושינויים רבים אחרים) ללא תהליך העלייה. למדינות שונות באותו איזור לרוב יש מאפייני התפתחות כלכלית דומים, אך בישראל קמו יישוב ומדינה שבלי היתרונות הגיאוגרפיים של מדינות האיזור (נפט), החלו להתפתח באופן שונה לגמרי מיתר מדינות האיזור, ומגיעה לרמת התפתחות גבוהה משמעותית ביחס לאיזור.

הסדר הסטטוס קוו- מאז קום המדינה היו חילוקי דעות בין דתיים וחילוניים בנוגע לצבינה היהודי של מדינת ישראל והמעמד של הדת היהודית בה. על רקע מחלוקת זהו הושג בערב קום המדינה הסכם בין מפלגת הפועלים השלטת לבין המפלגות הדתיות והחרדיות שידוע עד היום בשם הסדר הסטטוס-קוו. על פי הסדר הסטטוס-קוו מעמדה של הדת במדינת ישראל יוסדר בהתאם למתכונת שהייתה נהוגה בישוב היהודי בזמן תקופת המנדט בארץ ישראל ("סטטוס קוו" בלטינית משמעו שמירה על המצב הקיים)

הסדר הסטטוס קוו מכיר בצורך של הקבוצות היהודיות השונות במדינת ישראל לחיות זו בצד זו למרות חילוקי הדעות בכל מה שנוגע ליחסי דת ומדינה. הסדר הסטטוס קוו מיועד לקבוע עקרונות ו"כללי משחק" לפתרון הבעיות בין דתיים וחילוניים בישראל אך אין בו פיתרון חד משמעי לכל הנושאים שנמצאים במחלוקת. הסדר הסטטוס-קוו כולל ארבעה סעיפים עיקריים המסדירים את היחסים בין דת ומדינה בארץ ישראל:

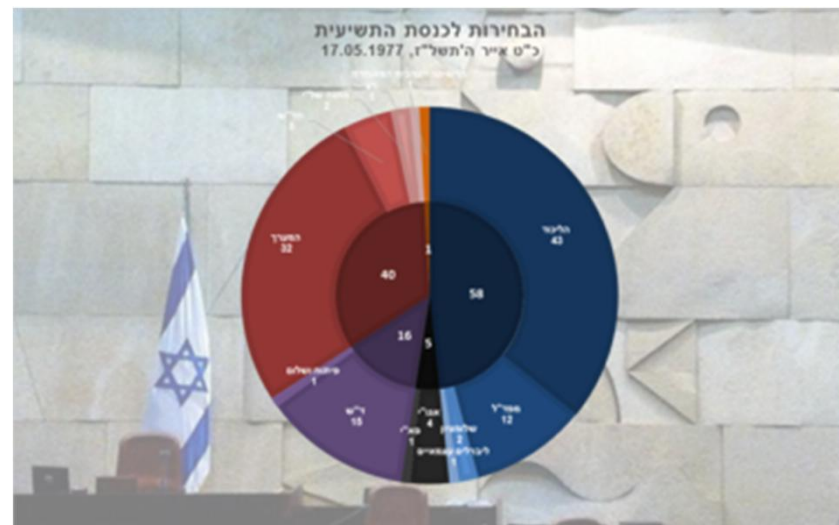
1. שמירת כשרות במוסדות ציבוריים (כמו למשל משרדי ממשלה וצה"ל).
2. שמירת על השבת במקומות ציבוריים (לדוגמה תחבורה ציבורית).
3. שמירת המעמד האוטונומי של החינוך הדתי.
4. מתן זכות בלעדית לבתי דין רבניים בנושאי אישות כמו נישואין וגירושין.

מפגינים
בהתנתקות

תוכנית ההתנתקות- תוכנית שבוצעה על ידי ממשלת ישראל בקיץ 2005 ובמהלכה פינתה ישראל באופן חד צדדי את תושבי ההתנחלויות מרצועת עזה, וכוחות צה"ל נסוגו ממנה באופן מוחלט לגבולות המדיקים של הקו הירוק באזור זה. במקביל פינתה הממשלה ארבע התנחלויות מבודדות בצפון השומרון, מבלי לשנות את החלוקה הפנימית לאזורים ביהודה ושומרון (אזור, A, אזור B, ואזור C) את הגדרת השליטה בהם. את התוכנית יזם והוביל ראש ממשלת ישראל, אריאל שרון. בחבל עזה התגוררו ערב ההתנתקות כ-8,600 יהודים. פינוי האזרחים הושלם בתוך שמונה ימים וצה"ל השלים את פינוי מרצועת עזה ב-11 בספטמבר 2005. למחרת היום נערכו ברצועה ובהתנחלויות החרבות שבה חגיגות פלסטיניות המוניות ורוב בתי הכנסת שננטשו הושחתו ונשרפו. בצפון השומרון הסתיימה התוכנית בפינוי מחנה דותן על ידי צה"ל ב-22 בספטמבר. עם סיום ביצוע התוכנית החל תהליך ארוך של שיקום המפונים, אשר טרם הסתיים (נכון ל-2018).

ציונות- מגמה ערכית השואפת למימושה בפועל של מסגרת לאומית עצמאית ליהודים. התנועה הציונית החלה כתנועה לאומית יהודית בסוף המאה ה-19 במרכז ומזרח אירופה, כתנועת תחייה לאומית יהודית, כתגובה לפוגרומים והתנכלויות אנטישמיות ותנועות לאומיות באירופה. מראשיתה היו מטרות הציונות שיבת ציון, קיבוץ הגלויות, החייאת התרבות והשפה העברית וביסוס ריבונות יהודית עצמאית. לפי בנימין זאב תאודור הרצל, הנחשב להוגה הציונות המודרנית, הציונות היא מסכת רעיונות רחבה, שבה כלולה לא רק השאיפה לשטח מדיני מובטח כחוק בשביל העם היהודי, אלא גם השאיפה לשלמות מוסרית ורוחנית.

הבחירות לכנסת התשיעית: המהפך- בחירות אלו היו הפעם הראשונה שבה הצליח הליכוד לקבל את השלטון במדינה, ובכך סיים את ההגמוניה של מפלגות הפועלים, ובראשן מפא"י, אשר שלטו במוסדות היישוב ולאחר מכן במדינה, במשך כמעט חמישים שנה, החל משנות ה-30 ועד שנת 1977. בחירות אלו סימנו בגלוי את השינוי במבנה הדמוקרטי והסוציו-אקונומי המתרחש בישראל, והעביר אל המרכז, מהשוליים, את קו השבר החברתי, הכלכלי והעדתי, שפיצל את החברה הישראלית, מעתה, לשני גושים שוויוניים כוח לערך הנאבקים ביניהם, במקום שבו הייתה לאורך כל השנים שלפני כן הגמוניה ברורה של אנשי מפלגות הפועלים ותומכיהם.

חלוציות- מעשה ראשוני של אדם או קבוצה. המונח מתייחס לרוב לפעולה הנוגעת לתחילת ההתיישבות, הגעה לשטח חדש לצורך בחינתו או בנייתו, מחקר או פיתוחים חדשים בתחומם. חלוציות תיתכן גם במשמעות צבאית, שפירושה הגעה של כוח מצומצם לפתיחת שטח, להנחת יסודות כלשהם או הקדמת כוחות גדולים.

יישוב ארץ ישראל- ביהדות, מצוות יישוב ארץ ישראל היא מצווה ליישב את ארץ ישראל. על פי חז"ל, שקולה ישיבת ארץ ישראל כנגד כל המצוות שבתורה. בתורה נאמר: "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וַיִּשְׁבְּתֶם בָּהּ", ועל סמך פסוק זה כתב הרמב"ן: "נצטוונו לרשת את הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו לאברהם יצחק ויעקב, ולא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות או לשממה, וזהו שנאמר: והורשתם את הארץ וישבתם בה, כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה. והתנחלתם את הארץ, אשר נשבעתי לאבותיכם".

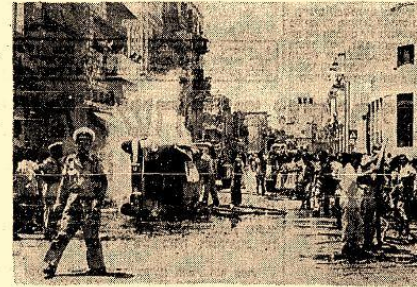

מעברה ברעננה, 1949

שלשה דגלים מגואלים בדם

5 יריות גררו יום מהומות בחיפה - ואדי סאליב עולה על הדריהכרמל

— מאת יצחק שורץ —

שלושה דגלים מחוריו לוב התנוססו אתמול בירושלים. ראש המוני ארם פרושק, ששינו למת החסני ארשת מאומת של חיון דרום אמריקני: אחרי כמה חודשי עתור, שניים תכליתם, אך שרועתם היו טובים...
הקדמה למסע שותח דם זה: חיו הש יריות, שהחזו של סום בערב מאקרוהים של שומרים. היו יריות וזו חת שיטות אנרגיות ועזות, שכימות לא נראת עוד במדינת ומשמעתה הברית - עזיו טענה ניונה חמור. יריות ואדי סליב בחיפה הן מחנות אנו מן הרוחות אנו תגש בעיר הכרמל. הוא רגיו למחות שונים, שלא חסר עז לוב כהן אחר עם השען הן חמסנינים נמששים
עם המשטרה
אחת שנה עניין וחת הן תופעה. מקובלת בחתמי הן אירועים הישראלים, אגם, הן אנשים - ובמסגרת כפר לטו גם אנשים הידועים בחיף הן

דיווח במעריב על הארועים

עיירת פיתוח - אחת מקבוצת עיירות וערים שנבנו בישראל באזורי הפריפריה במהלך שנות ה-50 של המאה ה-20 כדי לפזר את האוכלוסייה בכל רחבי ישראל. רוב עיירות הפיתוח נבנו בגליל ובנגב - אזורים דלילי אוכלוסייה לעומת אזור המרכז הצפוף וירושלים הגדולה.

מעברה - או בשם הרשמי "יישוב קליטה", הייתה יישוב זמני, במדינת ישראל בשנות ה-50. את הרעיון להקים מעברות העלה לוי אשכול בעת ששימש כראש המחלקה להתיישבות של הסוכנות. המעברות הוקמו לרוב בשולי יישובים ותיקים או ביישובים ערביים נטושים, כדי לספק דיור לעולים שהגיעו בגל העלייה הגדול שלאחר קום המדינה. המעברות נועדו להחליף את מחנות העולים ונבדלו מהם בכך שדיירי המעברה נדרשו להתפרנס למחייתם, בעוד דיירי מחנות העולים פורנסו על ידי הסוכנות היהודית.

אירועי ואדי סאליב - ב־9 ביולי 1959 הוזמנה המשטרה על ידי הבעלים של בית הקפה "רוזוליו" בשכונת וואדי סאליב בחיפה לרסן אדם שהשתתף בתגרה שנערכה במקום - תושב השכונה, הסבל עקיבא יעקב אלקרף. במהלך התקרית נורה אלקרף ברגליו. בעקבות הירי נאספו תושבים ופרץ עימות אלים בינם ובין השוטרים. מפקד תחנת המשטרה המקומית שהגיע למקום הרגיע את הרוחות והאירוע הסתיים. עוד באותו לילה נפוצו שמועות שווא על מות הפצוע, ובתגובה לכך הפגינו בבוקר 9 ביולי מאות מתושבי השכונה מול תחנת המשטרה המקומית. ההפגנה התפזרה בשקט, אך מאוחר יותר, כבר באותו יום, נערכו הפגנות נוספות שהתפתחו למהומות אלימות. המפגינים יצאו אל שכונות הכרמל בחיפה, שם התגוררה האוכלוסייה הוותיקה והמבוססת, יידו אבנים, חסמו כבישים, הציתו מכוניות, שברו חלונות ראוה, ובזזו חנויות. בוואדי ובהדר הסמוכה הפכו מועדוני מפא"י וההסתדרות הכללית למטרה לזעם התושבים. המשטרה ניסתה לפזר את המפגינים בכוח, ו־13 שוטרים ו־2 מפגינים נפצעו. 34 מפגינים נעצרו. "ליכוד עולי צפון אפריקה", אשר הוקם זמן קצר לפני כן, הכריז בבית הכנסת רמב"ם על שביתה כללית.

אצ"ל - הארגון הצבאי הלאומי בארץ ישראל היה ארגון צבאי מחתרתי עברי, שנוסד בירושלים, בשנת 1931. הארגון הוקם על ידי מפקדים שפרשו מארגון "ההגנה", בשל דרישתם לפעולה נחרצת נגד התוקפנות הערבית של אותם ימים, בעיקר זו של מאורעות תרפ"ט. מרבית אנשיו היו צעירים מתנועת הנוער הרוויזיוניסטית בית"ר. מטעמי חשאיות לא נהגו לקרוא לארגון בשמו כי אם "ההגנה" או "המעמד". אנשי הארגון הצטרפו לצה"ל עם הקמתו.

לח"י - לוחמי חרות ישראל הייתה מחתרת יהודית שפעלה נגד המנדט הבריטי, משנת 1940 עד הקמת מדינת ישראל בשנת 1948. לח"י הוכרז כארגון טרור על ידי ממשלת המנדט, ולאחר הקמת המדינה, בעקבות רצח ברנדוט, גם על ידי הממשלה הזמנית. את המחתרת הקימו פורשי הארגון הצבאי הלאומי (אצ"ל) שהתנגדו להפסקת המאבק במנדט הבריטי בתקופת מלחמת העולם השנייה.

פלמ"ח - פלוגות המחץ, היה הכוח הצבאי המגויס של ארגון "ההגנה", ששימש כצבא של המדינה היהודית שבדרך, בארץ ישראל בשנים 1941–1948. הפלמ"ח הוקם ב-19 במאי 1941, על בסיס סגל פיקודי של אנשים שפעלו כבר יחד במסגרת "הפלוגה הנוודת" ו"פלוגות השדה" בסוף שנות ה-30, תחת פיקודו של יצחק שדה. הוחלט כי כוח זה יפעל בשיטות של לוחמה זעירה, יסייר, יפעל לחבלה, גישוש ותקיפה, ו"יכין את השטח" לקראת המתקפה הנאצית, אם וכאשר זו תבוא. את הפיקוד על היחידה החדשה קיבל יצחק שדה, שהיה כפוף ישירות למטה הכללי של "ההגנה".

תנועת המרי העברי - ארגון נג של המחתרות העבריות בארץ ישראל. התנועה פעלה משנת 1945 עד 1946, ותיאמה את פעולות ההתנגדות לשלטון הבריטי. התנועה הוקמה לאחר סיום מלחמת העולם השנייה, במטרה להביא לסיום המנדט הבריטי בארץ ישראל ולהקים מדינה יהודית תוך גיוס דעת הקהל העולמית נגד בריטניה. הגורמים להקמתה היו:

אכזבה ממדיניות בריטניה – התנועה הציונית תלתה תקווה בחילופי השלטון בבריטניה. בסוף מלחמת העולם השנייה ניצחה מפלגת הלייבור בבחירות. אנשי הלייבור הבטיחו לפעילים ציוניים שאם יעלו לשלטון הם יתמכו בהקמת מדינה יהודית בארץ ישראל, אך למרות עלייתם לשלטון, לא השתנה דבר במדיניות הבריטית וביישוב היהודי בא"י, כי אם להפך; הממשל המשיך לדבוק בגזרות "הספר הלבן". נאומו של שר החוץ, בוויין, בו נטען כי לבריטניה אינטרס לתמוך בערביי ארץ ישראל ושאין קשר בין ניצולי השואה לבין ארץ ישראל, היווה סטירת לחי ליישוב היהודי. השפעת חוויות המלחמה – היישוב הרגיש אחריות כלפי שארית הפליטה. האסון הכבד שפקד את היהודים בשואה גרם למחלוקות בין המחתרות להיראות שוליות, ולכן החליטו להתאחד למאבק המשותף.

יתרון האחדות – הנהגת היישוב היהודי הבינה כי שיתוף פעולה של כל הפלגים ביישוב תהיה בעלת עצמה רבה יותר על הבריטים ועל דעת הקהל העולמי. ההנהגה גם הבינה שרצף של פעולות לוחמה מתואמות יגרום לבריטניה להגדיל את מספר החיילים בארץ, ובכך להכביד על כלכלתה. התחזקות היישוב היהודי – היישוב התחזק ארגונית בזמן מלחמת העולם השנייה, ורכש ניסיון צבאי. בריטניה סמכה על היישוב ועל הכלכלה שלו, שבניגוד לכלכלת אירופה, התחזקה.

